

Per ils pievels smanatschads

Cun egls averts sin l'entir mund

DA GUIU SOBIELA-CAANITZ

■ **La Societad per pievels smanatschads (1), fundada 1970, s'engascha per ils dretgs da minoritads etnicas, linguisticas e religiusas persecutadas. Sia revista «Bedrohte Völker» (BV) vul esser «in forum nua che represchentants ed aderents da pievels smanatschads possian exponer lur posiziun (...).** Auturs d'artitgels suttascrits cun l'agen num 25 en sezs responsabels.» Mintga numer da BV è pia varià e po dar in'impresiun da confusiun, tant pli ch'ils cas preschentads sa splegan savens en pajais ch'il public da la revista enconuscha mal. Oz per cletg pon ins s'infurmar tgunsch tar Google. I suonda ina preschentaziun fitg incumpleta dal davos numer (2/2016) da BV (2).

Minoritads en China

La p. 2 resumascha la situaziun da trais pievels en China cun atgna lingua e cultura: «Tibetans, Uigurs e Mongols cumplanschan dapi decennis grevas violaziuns da dretgs umans en la republica populara da la China. En l'Occident vegnan percepidas e crititgadas cunzunt violaziuns da lur dretgs culturals, da lur libertad d'opiniun e da cult. Ma la China n'avev betg pudì vegnir ina pussanza mercantila mundiala senza la controlla da resursas en il Tibet, il Xinjiang e la Mongolia interna: Tuts trais intschess possedan passa 130 materias primas. Uigurs, Tibetans e Mongols ston pajar in aut pretsch per il regl chinai da profit: Lur flums, terrens ed aria vegnan schmerdads, lur pajais raffads, lur stgatzis minerals spogliads. Las populaziuns localas na pon betg participar a las decisiuns davart il 'svilup' da lur intschess. I vegnan figuras da schah en la guerra mercantila da la China. Tgi che protesta vegn mess en fermanza, torturà e sfurzà da taschair. I crescha tuttina la resistenza da las naziunalitads cunter las grevas violaziuns da lur dretgs umans.» L'artitgel menziuna in rapport da 51 paginas davart la situaziun en chaussa (c.rach@gfbv.de). Gia en ils 19avel tschientaner distinguevan geografis europeics tranter la China per propi, en la vart orientala da l'imperi, lura la Mon-

En China datti adina puspè revoltas da minoritads che vegnan supprimidas.

golia encunter nord e vest, il Tibet ed il Turkestan da l'ost encunter vest; quest davos territori ha num oz per chinai «Xinjiang» («cunfin nov»). «L'uigur è in linguatg tirc; (...) la pli gronda part dal vocabulari cultural deriva da l'arab (...) e dal persian, per exempel 'adem' ('cars-tgaun'), 'mectep' ('scola'), 'millet' ('naziun')» (3). Il mongol e las uscheditgas linguas mongolicas furman ina gruppa parenta da las linguas tircas.

Perditga budistica per il Tibet

«BV 2/2016» cuntegna in document remartgabel davart la resistenza budistica cunter il squitsch chinai en Tibet. Là è naschida 1966 la scriptura Tsering Woesser, da derivanza chinai e tibetana, che ha scrit per chinai plis cudeschs davart il Tibet. L'artist chinai exilià Ai Wei Wei ha sustegnì la publicaziun tar Verso Books (Londra e New York) d'in volum da Tsering Woesser: «Tibet on Fire. Self-Immolation Against Chinese Rule.» «BV 2/2016» rapporta: «Woesser prova cun ses

artitgels da construir ina punt tranter la maioritad da lingua chinai e las minoritads etnicas e religiusas (...). 'Tiber on Fire' analysescha ils acts da tschients Tibetans che han s'arsentads sezs e riva a la conclusiun ch'i sa tracta d'in protest cunter la dominaziun da la Partida communistica chinai e l'oppressiun dal budissem tibetan» (p. 45). Ils 20 da fanadur han las autoritads chinai entschavi a demolir ils bajetgs da l'academia budistica a Larung Gar en la provinza da Sichuan: «Ins ha stgatschà millis muntgs e mungias» («The Economist», 6 d'avust 2016, p. 43).

En Siria cunter terrorists

Sin l'emprima pagina da «BV 2/2016» stat la lingia grossa: «Starke Frauen. Jetzt sprechen wir!» Ils blers artitgels dal numer rapporta da femnas che cumbattan per la cultura da lur pievel smanatschà. Ina da lezzas è Tsering Woesser. Autras defendan la Rojava (Siria dal Nord autonoma) cunter la gruppa terroristica «Stadi

islamic». «BV 2/2016» rapporta da la visita en mars da Kamal Sido, oriund da la Siria dal Nord e suprastant da la Societad per pievels smanatschads. Ina suprastanta da la partida dals cristians arameics: «Nus ans resguardain sco represchentants da noss pievel, independentamain da la denominaziun e confessiun (...). En conflicts armads essan nus savens las emprimas unfrendas. Quels conflicts inciteschan nossa glieud a bandunar la regiun per adina. Pliras giadas han ins atatgà cristians apostas. Ins rapinescha adina puspè umans da nossa religiun. Tenor nus sa tracti d'atagtas sistematicas per far tema a noss pievel ed al motivar da fugir (...). Nus stuain deplorablmain constatar che l'Europa negligescha nus, ils cristians [da l'Orient]. L'Europa ha savens taschè cur ch'ins persecutava u opprimeva noss pievel. Da la Germania, da l'Europa e dals Stadis Unis spetgain nus agid (...). Nus lain promover tut las minoritads da la Siria dal Nord senza resguardar lur religiun, etnia u lingua (...). Tut

las minoritads che vivan qua èn represchentadas en la regenza da la Rojava; garantids èn il dretg a la lingua materna e la libertad da cretta e d'opiniun. Ils linguatgs uffizials èn l'arab, l'arameic ed il curd (...). Nus supplitgain la regenza tirca d'avrir ils posts da cunfin a l'agid umanitari» (pp. 25-26). Ina commembra dal cussegl militar da las unitads curdas da defensiun stigmatisecha la tenuta d'Ankara: «President Erdogan sustegna adina puspè las gruppas islamisticas (...). La schuldada tirca atatga nus, cunzunt noss posts da cunfin, bunamain mintga di. Quai n'è nagin misteri; meds internaziunals han gia rapportà en chaussa (...). La cuminanza internaziunala duess gidar nossas instituziuns multietnicas e multireligiusas qua en la Rojava e condannar la politica tirca envers nus (...). Nus na cumbattan betg mo per ils Curds, ma bain per tuttas quellas gruppas che vivan cun nus en questa regiun: Arameics, Armen, Tircs, cristians, jesids ed alevids» (p. 28). Il fascichel preschenta er in nov cudesch davart ils jesids (4, p. 57).

Umans che cumbattan persecuziuns

Lez numer da BV rapporta da bleras dunas che cumbattan mintgina per sia cuminanza. El dat il pled per exempel a tschintg Amerindias: En Brasilia (Amazonas), Ecuador, Guatemala, Honduras e Stadis Unids (Minnesota). Ella fa endament figuras eroicas dal tschientaner passà: L'Irlandais Roger Casement (1864-1916), diplomat britannic, ha revelà «l'exploziun e la mazzacra da milliuns Congolais (...) e la violaziun crudaiyla dels dretgs umans (...) en [il Perú] cunter la populaziun indigena (...). Lur ha'l s'unì cun il moviment irlandais da liberaziun (...) ed è vegnì pendì a Londra» (p. 82). I vala la paina da leger «BV 2/2016».

1. **Adressa: Geiststr. 7, D-37073 Göttingen. Tel.: 0049 551 49906-0.**
2. **Posta electronica: redaktion@gfbv.de . Pagina d'entrada: www.gfbv.de .**
3. **Harald Haarmann, Kleines Lexikon der Sprachen. Segunda ediziun revedida. Minca (C.H.Beck, ISBN 3 406 49423 4) 2001, p. 398-399, chavazziun «Uigurisch, Uighurisch».**
4. **Celalettin Kartal, Deutsche Yeziden. D-35037 Marburg (Tectum Verlag, ISBN 978 3 8288 3676 1) 2016.**